

نشانه‌شناسی اجتماعی ساختار دیداری اسکناس‌های دلار

صدرالدین طاهری*

نفیسه یاقوتی**

چکیده

اسکناس‌ها متن‌هایی اجتماعی و معنا‌ساز با قدرت تأثیرگذاری دیداری هستند که دولت‌ها به دلیل مبادلات زیاد، اغلب از آنها در راستای دست‌یابی به هژمونی فرهنگی و سیاسی بهره برده‌اند. رمزگشایی از نشانه‌های دلار می‌تواند آشکارگر بخشی از سیاست‌های فرهنگی ایالات متحده باشد. هدف اصلی این نوشتار بررسی این نکته است که تحولات اجتماعی چه تأثیری در طراحی اسکناس‌ها در این کشور داشته است. رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی کرس و ون‌لیوون، مبنای این پژوهش توصیفی - تحلیلی است که داده‌های اسنادی و کیفی آن به روش نمونه‌گیری هدفمند داده‌اندوزی شده‌اند. برپایه نتایج این تحلیل، دلارها تنها نشانگر چهره سیاست‌مداران مرد سفیدپوست هستند و بیشترین بازنمایی نیز به افراد وابسته از حزب جمهوری‌خواه تعلق دارد. قاب‌بندی تصاویر سیاست‌مداران در اسکناس‌های قدیمی نمایانگر فاصله و تمایز آنها از مخاطبان تصویر است، اما در دلارهای جدیدتر این قاب‌بندی‌ها آگاهانه حذف شده‌اند تا حسی از نزدیکی دولت‌مردان با مردم را بازنمایی کنند. این تغییر را می‌توان نتیجه پیروی تصویرگران اسکناس از تحولات اجتماعی دانست.

کلیدواژه‌ها: نشانه‌شناسی اجتماعی، ساختار دیداری، اسکناس، دلار آمریکا.

* استادیار پژوهش هنر، دانشگاه هنر اصفهان (نویسنده مسئول)، s.taheri@au.ac.ir

** کارشناس ارشد پژوهش هنر، دانشگاه هنر اصفهان yaghoti.nafise@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۲۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۱۰

۱. مقدمه

انسان جاندار نمادساز (Animal Symbolicum) است (Cassirer, 1944: 26). در بین تمام موجودات جهان، تنها اوست که تمایل به معناسازی دارد و به تولید و تفسیر نشانه‌ها می‌پردازد (Chandler, 2007: 13). بسیاری از عرصه‌های تولید معنا در متن‌های اجتماعی، ماهیتی دیداری دارند و با آشنایی زدایی و افزایش حساسیت نظری، قابلیت‌های زیادی را برای مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی مهیا می‌کنند (رژ، ۱۳۹۳: ۱۰). ابزارهای فرهنگی همچون سکه، تمبر، پرچم و اسکناس متن‌هایی هستند که از رمزگشایی آن‌ها می‌توان به اطلاعات بسیاری رسید. در قیاس با سایر ابزارهای فرهنگی نظیر پرچم، سرود ملی و تمبر؛ سکه و اسکناس شاخصه‌های ویژه‌ای دارند. اسکناس‌ها وجهه و کاربرد جهانی دارند و برخلاف سایر ابزارهای فرهنگی در سیر زمانه ثابت نمی‌مانند و همپای تحولات اجتماعی تغییر می‌کنند (Hymans, 2004: 7). اسکناس‌ها را می‌توان به‌مثابه متن‌هایی اجتماعی و معناساز با ماهیت دیداری در نظر گرفت. آن‌ها روایتی تصویری از سیر تحولات تاریخی و اجتماعی یک ملت هستند. از راه شناخت این ذخایر ارزشمند بصری و بررسی تغییراتشان در گذر زمان، می‌توان تاریخ فرهنگی و سیاسی ملت‌ها را بهتر شناخت.

هدف از این پژوهش، رمزگشایی از تک‌تک اسکناس‌های آمریکا به‌صورت نمونه‌هایی منفرد و جدا از هم مدنظر نبوده است؛ بلکه تلاش شده با بررسی سیر تغییرات تاریخی آن‌ها به بررسی تأثیر تحولات قدرت در جامعه بر اسکناس‌ها بپردازد. هدف از این پژوهش، تحلیل نشانه‌شناختی ارتباط ساختار دیداری اسکناس‌های دلار با بافت و تغییرات اجتماعی جامعه ایالات متحده است. باوجود نقش تعیین‌کننده واحد پولی دلار در اقتصاد جهان و گردش مداوم آن در سراسر دنیا به‌عنوان یکی از رایج‌ترین ارزها، تاکنون پژوهش مستقلی به زبان فارسی در این زمینه صورت نگرفته است. اسکناس و جامعه به‌صورت متقابل از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و گونه‌ای کشمکش پرهیز ناپذیر در ارتباط این دو وجود دارد. گرچه پول‌های کاغذی ابتدا توسط جوامع انسانی خلق شده‌اند؛ اما جامعه پس‌از آن به‌طور مداوم از نیروی اعجاب‌آور این کاغذهای مصور کوچک تأثیر می‌پذیرد. گفتمان قدرت با پیچیدگی و ظرافت در پس تصاویر اسکناس‌ها جاری است. طرح‌های نمادین اسکناس‌ها و روایت‌ها و مفاهیم نقش بسته بر آن‌ها پیام سیاست‌گذاران را با زبان تصویر به مخاطبان منتقل می‌کند. مبادلات زیاد اسکناس‌ها سبب شده دولت‌ها به‌عنوان فرستندگان پیام سیاسی، از این رسانه جمعی و تأثیرگذار در راستای پیشبرد اهداف خود بهره ببرند.

معنای نهفته در پس طراحی این اسکناس‌ها اهمیت بسیاری دارد و رمزگشایی از آن می‌تواند به فهم سیاست‌های فرهنگی ایالات متحده یاری برساند. این اسکناس‌ها با استفاده از رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی (Social Semiotics) کرس (Gunther R Kress b. 1940) و ون‌لیوون (Theo Van Leeuwen b.1947) به‌عنوان دستوری برای تحلیل و خوانش تصاویر و بر اساس سه معنای باز نمودی (Representational Meaning)، تعاملی (Interactive Meaning) و ترکیبی (Composition Meaning)، مورد تحلیل نشانه‌شناختی گرفته‌اند. اسکناس‌های مورد پژوهش به ۲ دسته تقسیم‌بندی شده‌اند؛ دسته نخست: هفت اسکناس رایج ۱، ۲، ۵، ۱۰، ۲۰، ۵۰ و ۱۰۰ دلاری و دسته دوم: چهار اسکناس درشت و از رده خارج ۵۰۰، ۱۰۰۰، ۵۰۰۰ و ۱۰۰۰۰ دلاری.

۲. مبانی نظری

چهارچوب نظری این پژوهش بر نظریات کرس و ون‌لیوون نشانه‌شناسان آلمانی و هلندی بنا نهاده شده که از پیشگامان نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر و خوانش متن‌های چندوجهی هستند.

نظریاتی که در اروپا در باب زبان‌شناسی مطرح بود، توسط سه مکتب نشانه‌شناسی به محدوده ارتباطات غیرکلامی وارد شدند. مکتب پراگ (Prague School) در دهه‌های ۱۹۳۰ و ۱۹۴۰ م. به توسعه فعالیت فرمالیسم روسی پرداخت. مکتب پاریس (Paris School) در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ م. شکل گرفت که پیروانش ایده‌ها و نظریه‌های سوسور (Ferdinand de Saussure 1857-1913) و سایر زبان‌شناسان را در حوزه‌هایی چون عکاسی، مُد، نقاشی، موسیقی، سینما و... وارد کردند. جنبش سوم، رویکرد در حال تکامل نشانه‌شناسی اجتماعی است (کرس و ون‌لیوون، ۱۳۹۵: ۱۵). نشانه‌شناسی اجتماعی از دو منبع الهام می‌گیرد که هر دو بر نظریات و ایده‌های هالیدی استوارند. گروه نخست افرادی چون کرس و ون‌لیوون هستند که از زبان‌شناسی انتقادی به نشانه‌شناسی تصویر رو آورده‌اند و از دهه ۱۹۷۰ م. در مکتب آنجلینای شرقی (East Anglia School) آغاز به کار کرده‌اند و گروه دوم حلقه نشانه‌شناسی سیدنی (Sydney Semiotics Circle) است که فعالیت خود در زمینه نشانه‌شناسی ادبیات، موسیقی و تصویر را از دهه ۱۹۸۰ م. شروع نموده‌اند.

هالیدی از سه فرانش اندیشگانی (Ideational Metafunction The)، بینافردی (The Interpersonal Metafunction) و متنی (Textual Metafunction The) در زبان نام می‌برد.

کرس و ون‌لیوون برای تحلیل تصویر این سه را با سه معنای بازنمودی، تعاملی و ترکیبی جایگزین کرده‌اند. در واقع این نظریه «رویکردی کاربردی است که از قلب اجتماع برآمده و دغدغه اصلی آن یافتن معنی در رفتارهای بشر عصر حاضر است» (کرس، ۱۳۹۷: ۵). درست همان‌طور که تمرکز زبان‌شناسی از جمله به متن و بافت آن متن و از دستور به گفتمان تغییر کرد، کانون توجه نشانه‌شناسی اجتماعی نیز از نشانه به شیوه به کارگیری منابع نشانه‌شناختی (Semiotic Resources) هم به‌منظور تولید دست‌ساخته‌ها و رخداد‌های ارتباطی و هم تفسیر آن‌ها در بافت موقعیت و فعالیت‌های اجتماعی مشخص تغییر کرد (ون‌لیوون، ۱۳۹۵: ۱۷).

نشانه‌ها و فرآیند معناسازی آن‌ها همواره در چهارچوبی از شرایط اجتماعی، فرهنگی و سیاسی شکل می‌گیرند. ابزارهایی که برای ساخت معنی و نیز برای انتقال و دریافت این معانی به‌کاربرده می‌شوند نخست تحت تأثیر مستقیم عوامل اجتماعی و اقتصادی هستند (کرس، ۱۳۹۷: ۳۰). نشانه‌شناسان اجتماعی می‌توانند در تغییرات نشانه‌شناختی مشارکت و دخالت داشته باشند؛ چراکه آن‌ها با دسته‌بندی منابع نشانه‌ای و بررسی نحوه استفاده از این منبع‌ها، در بافت تاریخی، فرهنگی و اجتماعی، در اکتشاف و خلق منابع نشانه‌شناختی نوین و راه‌های نوین استفاده از این منابع نقش و حضوری فعال دارند. این منابع نشانه‌شناختی فقط به گفتار و نوشتار و تصویر محدود نمی‌شوند (Van Leeuwen, 2005: 3-4). منابع در نشانه‌شناسی اجتماعی، دال‌ها، کنش‌های قابل مشاهده و اشیایی هستند که به حوزه ارتباط اجتماعی نیز کشیده شده‌اند (ون‌لیوون، ۱۳۹۵: ۲۷). نشانه‌شناسی اجتماعی به مسائلی همچون علایق سازندگان نشانه، ماهیت سازندگان نشانه، فرآیند معنی‌سازی، فرآیند نشانه‌سازی در محیط‌های اجتماعی، منابع ساخت معنا و پتانسیل‌های مربوط به آن‌ها می‌پردازد (کرس، ۱۳۹۷: ۷۲). نشانه‌شناسی اجتماعی همواره در جستجوی معنای پیام‌های تولیدشده در اجتماع است و جامعه را سرچشمه و مولد شکل‌گیری این معناها می‌داند.

۳. مطالعات پیشین

ون‌لیوون (۲۰۰۵) در کتاب *آشنایی با نشانه‌شناسی اجتماعی* به معرفی اصول و گستره تحلیل نشانه‌شناسی اجتماعی پرداخته که الگوی مناسبی برای تحلیلگران حوزه ارتباطات است. کرس و ون‌لیوون (۲۰۰۶) در کتاب *خوانش تصاویر: دستور طراحی بصری* نشانه‌شناسی اجتماعی را به حوزه تحلیل تصاویر بسط داده‌اند و با ایده گرفتن از نظریه

نقش‌گرای هالییدی (Michael A. Halliday 1925-2018)، سه معنای بازنمودی، تعاملی و ترکیبی را ابداع کرده‌اند. در این پژوهش، اسکناس‌ها بر مبنای همین فرا نقش‌ها (Metafunction) تحلیل می‌شوند. کرس (۲۰۱۰) در کتاب دیگر خود به نام بازنمود چندوجهی: رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی به موضوع ارتباط در عصر حاضر منابع، فرآیندها و عوامل نشانه‌سازی را بررسی و انواع و جوه ارتباطی را تعریف می‌کند و دامنه و کاربرد آنها را محصول تجربه‌های تاریخی، فرهنگی و اجتماعی یک ملت می‌داند. او معنی را حلقه اتصال تمام این مفاهیم می‌داند و بر این باور است که ابزارهای معنی‌سازی نیز نقش بسیار مهمی در انتقال و بیان موضوع دارند.

در زبان فارسی، از جمله پژوهش‌هایی که بر پایه این رویکرد نگاشته شده‌اند می‌توان به مقاله سجودی، خیری و موسوی‌لر (۱۳۹۴) با عنوان «تحلیل الگوهای نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر در دو اثر از هیرونیموس بوش»، مقاله سجودی و حقایق (۱۳۹۴) با نام «تحلیل معناشناختی دو نگاره از شاهنامه فردوسی بر اساس الگوی نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر»، مقاله جواهری، قیطوری و صابری (۱۳۹۷) با عنوان «مطالعه موردی نگاره‌های داستان ضحاک و سیاوش بر اساس نظریه دستور خوانش تصاویر کرس و ون لیوون»، مقاله سلیمانی، طاهری و صابر (۱۳۹۸)، با نام «تحلیل روایت‌شناختی نگاره بر تخت نشستن اسکندر در شاهنامه بزرگ ایلخانی بر پایه الگوی نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر»، مقاله تقی‌پور، یآوری و مراثی (۱۳۹۸) با عنوان «بازنمایی جنسیت در آثار نقاشان خودآموخته از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر»، مقاله کامران (۱۳۹۸) با نام «بررسی نشانه‌های غیاب در عکس‌های خانوادگی در ایران»، مقاله طاهری (۱۳۹۸) با عنوان «تصاویر از آنچه می‌بینید پیچیده‌تر هستند: تحلیل ایدئولوژی بصری در طرح جلد‌های پرنسس نوشته جین سسون»، و مقاله برادران، کرمانی و فولادیان (۱۳۹۹) با نام «بازنمایی تیپ‌های هویتی در پروفایل‌های تلگرامی، مبتنی بر رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر» اشاره نمود.

نجف‌زاده (۱۳۹۳) در مقاله «بازتاب منازعه هویتی در ابزارهای فرهنگی؛ مطالعه اسکناس‌های ایرانی دوره پهلوی دوم و جمهوری اسلامی» دریافته است که منازعه هویتی اسکناس‌ها در ایران در هر دو دوره، با حذف قسمت‌های مهمی از عناصر ملی صورت گرفته است.

از جمله پژوهش‌های موفق در زمینه شکل‌گیری اندیشه غربی می‌توان به مقاله طاهری و نجف‌آبادی (۱۳۹۷) بنام «واکای رویارویی دیالکتیکی پارادایم‌ها در تاریخ هنر غرب از

رسانس تا آغاز دوران مدرن» اشاره کرد. همچنین در مقاله حبیبی، صالحی و اسلامی (۱۳۹۸) با عنوان «سیر تطور اندیشه جان رالز و زمینه‌های شکل‌گیری نظریه عدالت» پایه‌گذاری ایالات متحده در زمینه رخدادهای اجتماعی و سیاسی تاریخ غرب مورد بررسی قرار گرفته است.

درباره نشانه‌شناسی اسکناس دلار تاکنون منبع قابل استنادی به زبان فارسی منتشر نشده. نوآوری این پژوهش موضوع تحلیل ساختار دیداری اسکناس است که در حوزه نشانه‌شناسی اجتماعی در زبان فارسی پیش‌ازاین مورد توجه نبوده است.

۴. روش پژوهش

از آنجایی که این پژوهش به توصیف ویژگی‌ها و تحلیل موردی اسکناس‌ها و چگونگی فرآیندهای معناسازی توسط آن‌ها پرداخته، یک پژوهش توصیفی - تحلیلی است. در تحقیقات توصیفی - تحلیلی «محقق علاوه بر تصویرسازی آنچه هست به تشریح و تبیین دلایل چگونگی بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن می‌پردازد» (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳، ۷۱). روش تجزیه و تحلیل داده‌ها کیفی است، و برای داده‌اندوزی از روش نمونه‌گیری معیار محور یا هدفمند استفاده شده است. واحدهای نمونه، تمامی اسکناس‌های دلار رایج و درشت آمریکا چاپ شده از سال ۱۹۱۸ م. تا به امروز هستند که باهدف بررسی سیر تحول اسکناس‌ها در گذر زمان گزینش شده‌اند. گردآوری داده‌ها به شیوه اسنادی انجام شده است. این نوشتار بر نظریه نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر استوار شده و یک پژوهش توسعه‌ای به شمار می‌رود.

۵. نمونه‌های بررسی شده

پیش از تحلیل یافته‌های پژوهش، لازم است با اسکناس‌های رایج آمریکا و سیر تاریخی آن‌ها (تصاویر ۱ تا ۷) و اسکناس‌های درشت آمریکا و سیر تاریخی آن‌ها (تصاویر ۸ تا ۱۱) برپایه اسناد سایت دولتی برنامه پول ایالات متحده (uscurrency.gov) آشنا شویم.

نشانه‌شناسی اجتماعی ساختار دیداری اسکناس‌های دلار ۱۰۹

تصویر ۱. اسکناس یک دلاری طراحی شده در سال ۱۹۶۳ م.

تصویر ۲. اسکناس دو دلاری طراحی شده در سال ۱۹۷۶ م.

تصویر ۳. اسکناس ۵ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۹۳، ۲۰۰۰ و ۲۰۰۸ م.

تصویر ۴. اسکناس ۱۰ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۹۰، ۲۰۰۰ و ۲۰۰۶ م.

۱۱۰ غرب‌شناسی بنیادی، سال یازدهم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۹

تصویر ۵. اسکناس ۲۰ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۹۰، ۱۹۹۸ و ۲۰۰۳ م.

تصویر ۶. اسکناس ۵۰ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۹۰، ۱۹۹۷ و ۲۰۰۴ م.

تصویر ۷. اسکناس ۱۰۰ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۹۰، ۱۹۹۶ و ۲۰۱۳ م.

تصویر ۸. اسکناس ۵۰۰ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۱۸ و ۱۹۲۸ م.

نشانه‌شناسی اجتماعی ساختار دیداری اسکناس‌های دلار ۱۱۱

تصویر ۹. اسکناس ۱۰۰۰ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۱۸ و ۱۹۲۸ م.

تصویر ۱۰. اسکناس ۵۰۰۰ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۱۸ و ۱۹۲۸ م.

تصویر ۱۱. اسکناس ۱۰۰۰۰ دلاری، طراحی شده در سال‌های ۱۹۱۸ و ۱۹۲۸ م.

۶. شناسه‌های ویژه اسکناس دلار

هر اسکناس شناسه‌هایی دارد که اطلاعات اساسی آن را ارائه می‌دهند. پیش از ورود به مبحث نشانه‌شناسی لازم است این شناسه‌ها را که در تمام اسکناس‌ها تکرار می‌شوند مرور کنیم.

۱.۶ شماره سریال

این شماره ترکیبی از یازده عدد و حرف است که رو و پشت اسکناس دیده می‌شود. هر اسکناس دارای شماره سریال منحصر به فرد است.

۲.۶ سال سریال

حرف اول شماره سریال، سالی را نشان می‌دهد که در آن یک تغییر یا امضای یک وزیر یا خزانه‌دار جدید در طرح آمده است. حروف بزرگ بعد از سال سریال زمانی ظاهر می‌شود که تغییر چشمگیری در طراحی ایجاد شده باشد.

۳.۶ علامت ستاره

بیانگر وجود اصلاح چاپی در اسکناس است. به اسکناس‌هایی که این علامت را در برابر شماره سریال دارند، اسکناس ستاره‌دار گفته می‌شود.

۴.۶ شاخص‌های فدرال رزرو

دلار در ۱۲ ایالت چاپ می‌شود. روی هر اسکناس یک حرف و شماره ثبت شده که نشانه یکی از ۱۲ بانک فدرال رزرو و محل نشر اسکناس است.

۵.۶ شعار رسمی ایالات متحده

جمله (IN GOD WE TRUST) شعار رسمی آمریکا به معنی باور ما به خداست که به پیشنهاد آیزنهاور (Dwight Eisenhower 1890-1969) در سال ۱۹۵۶ م. بر اسکناس‌های این کشور نقش بست (Bittker et al, 2015: 136).

۶.۶ مهر خزانه‌داری

این مهر (تصویر ۱۲) علامت وزارت خزانه‌داری ایالات متحده است و از ترکیب یک ترازو به نشانه عدالت، یک کلید به نشانه اقتدار و اعتماد و سیزده ستاره به نشانه شمار ایالات اولیه تشکیل دهنده آمریکا ایجاد شده (Williams, 1996: 8). عدد ۱۷۸۹ در زیر کلید، نشانگر سالی است که وزارت خزانه‌داری برای مدیریت سود مالی دولت تأسیس شد.

۷.۶ نشان ملی ایالات متحده

نشان ملی آمریکا که در تاریخ ۱۷۸۲ م. مورد تصویب مجلس قرار گرفت، دو سمت دارد که هر دو بر اسکناس نقش می‌شوند (تصویر ۱۲).

تصویر ۱۲. از راست: مهر وزارت خزانه‌داری، رو و پشت مهر رسمی آمریکا (www.treasury.gov).

نمادهای روی این نشان شامل عقاب (نماد قدرت)، سیزده ستاره، سپری با سیزده خط سفید و سرخ (نماد نخستین ایالت‌ها)، سیزده پیکان (نماد آمادگی برای دفاع) و شاخه زیتون (نماد صلح) است (Patterson & Dougall, 1978: 81). عقاب ابتدا به‌سوی پنجه‌ای که تیرها را گرفته نگاه می‌کرد، اما در سال ۱۹۴۵ م. ترومن (Harry S. Truman 1884-1972) باهدف ترمیم چهره آمریکا پس از بمباران اتمی ژاپن، دستور بازطراحی نقش را داد و اکنون عقاب به سمت شاخه زیتون نگاه می‌کند. عبارت لاتین سیزده‌حرفی (E PLURIBUS UNUM) به معنای یکی از میان همه، بر پارچه‌ای در منقار عقاب دیده می‌شود که اشاره به پدیدار شدن یک کشور از سیزده ایالت دارد (Bittker et al, 2015: 136).

بر پشت این نشان یک هرم در حال ساخت (به نشانه این‌که کشور هنوز کامل نشده) با سیزده رج آجر دیده می‌شود که بر قاعده آن سال شکل‌گیری آمریکا، ۱۷۷۶ م. با اعداد رومی MDCCLXXVI نقش بسته. بالای این هرم چشم خدا در میان پرتوهای نور دیده می‌شود. دو شعار لاتین (ANNUIT CŒPTIS) به معنای مشیت او ناظر بر تعهدات ما است و (NOVUS ORDO SECLORUM) به معنای نظم جدید اعصار بر بالا و پایین هرم نقش شده است. هر دو این جملات برگرفته از اشعار ویرژیل حماسه‌سرای رومی هستند (Hunt, 1909: 5).

۷. نشانه‌شناسی اجتماعی اسکناس‌های دلار

۱.۷ از دید معنای بازنمودی

تصاویر پشت اسکناس‌های دلار همگی ساخت مفهومی (Conceptual Process) دارند و شرکت‌کنندگان را به‌صورت کلی و نسبتاً پایدار بازنمایی کرده‌اند. تنها استثنا در این میان

تصویر پشت ۲ دلاری است که ساختنی روایی (Narrative Process) دارد و افراد حاضر در آن به واسطه چندین بردار باهم در ارتباط هستند. از میان این مردان که پیش‌نویس اعلامیه استقلال را نوشته‌اند، پنج نفری که پیش‌نویس را ارائه می‌کنند نقش فاعلی دارند. بردارهایی که بر پایه حالات و اعضای بدن افراد ایجاد شده (تصویر ۱۳) از رخ دادن یک کنش و شکل‌گیری ساخت روایی حکایت دارند.

تصویر ۱۳. بررسی بردارهای ساخت روایی در پشت اسکناس ۲ دلاری (نگارندگان).

۲.۷ از دید معنای تعاملی

بررسی نوع تماس (Contact) اشخاص بازنمایی شده با مخاطب (تصویر ۱۴) آشکار می‌سازد که همه شخصیت‌ها نگاه مطالبه (Demand) محور دارند و مستقیم به بیننده و مخاطب خود چشم دوخته‌اند، که حاکی از قدرت و اعتماد به نفس است. چند شخصیت نیز نگاه به دوردست دارند، که نشانه آینده‌نگری است و به فرد جنبه‌ای اسطوره‌ای و حماسی می‌بخشد.

تصویر ۱۴. بررسی نوع تماس و نگاه پرتره‌ها در معنای تعاملی (نگارندگان).

بررسی فاصله اجتماعی (Social Distance) تصاویر با مخاطب، نشان می‌دهد که تمامی اشخاص بازنمایی شده بر روی اسکناس‌ها با نمای بسته (Close-up) (از سر تا سینه) طراحی شده‌اند؛ هدف از این شیوه نمایش، برقراری ارتباطی دوستانه با مخاطب است. تصاویر پشت اسکناس‌ها که بیشتر برگزیده از بناهای مهم تاریخ آمریکا هستند از نمای باز (Long Shot) طراحی شده‌اند.

زاویه دید (Perspective) تمامی اسکناس‌ها زاویه مستقیم است که برای برقراری ارتباط بی‌واسطه با مخاطب استفاده می‌شود، گرچه سر همه شخصیت‌ها کمی بالاتر از نقطه دید بینندگان قرار دارند که در عین صمیمیت به آنان برتری می‌بخشد. بین افرادی که به دوردست می‌نگرند، تنها زاویه دید همیلتون (Alexander Hamilton 1755-1804) به سمت چپ است، شاید به این دلیل که او تنها شخص بازنمایی شده بر دلار است که در آمریکا یا بریتانیا متولد نشده.

۳.۷ از دید معنای ترکیبی

بررسی طرح‌ها از دید ارزش اطلاعات (Information Value) آشکار می‌سازد که تمامی دلارها با بهره‌گیری از دوگان مرکز - حاشیه طراحی شده‌اند؛ شخصیت یا بنای اصلی در مرکز کادر قرار دارد و سایر عناصر در پیرامون چیدمان شده‌اند (تصویر ۱۵)؛ برپایه این شیوه طراحی اشخاص یا بناهای تاریخی هسته اطلاعاتی پیام به شمار می‌آیند.

تصویر ۱۵. چیدمان مرکز - حاشیه در پشت و روی دلارها (نگارندگان).

گونه دیگری از کاربرد چیدمان برای بازنمایی ارزش اطلاعاتی را می‌توان در پشت اسکناس یک‌دلاری دید، اینجا با دوگان کهن - نو روبرو هستیم؛ (کهن: هرم و چشم خدا، نو: نمادهای حکومت نوپا) که برپایه روش خواندن انگلیسی‌زبان‌ها از چپ به راست چیدمان شده‌اند. همچنین در پشت اسکناس دو دلاری تقابل پیش‌زمینه - پس‌زمینه را می‌توان بازیافت. شش شخصیت اصلی روایت، در پیش‌زمینه قرار دارند که نشان از اهمیت آنها در برابر دیگران است (تصویر ۱۶).

تصویر ۱۶. دوگان کهن - نو و تقابل پیش‌زمینه - پس‌زمینه (نگارندگان).

در طراحی دلارها بر برجستگی (Salience) عناصر اصلی نیز تأکید شده است. در اسکناس‌های ۵ تا ۱۰۰ دلاری که بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۳ م. بازطراحی شده‌اند، پرتره شخصیت‌ها با وضوح کامل و در پیش‌زمینه تصویر دیده می‌شود؛ درحالی‌که عناصر افزوده‌شده (نشان ملی آمریکا، مشعل تندیس آزادی، عقاب، پرچم کشور و اعلامیه استقلال) همگی با وضوح و کنتراست کمتری در پس‌زمینه کادر قرار گرفته‌اند که به برجسته‌تر شدن چهره مرکزی یاری می‌رساند. برجستگی در پشت اسکناس‌ها با تغییر اندازه عدد و تفاوت در رنگ آن بازنمایی شده است (جدول ۱).

جدول ۱. نشانه‌شناسی اجتماعی اسکناس‌ها با سه شاخص بازنمودی، تعاملی و ترکیبی (نگارندگان).

اسکناس		بازنمودی	تعاملی			ترکیبی		
			تماس	فاصله اجتماعی	زاویه دید	ارزش اطلاعاتی	برجستگی	قاب‌بندی
\$ ۱	رو	مفهومی	تقاضا	نمای بسته	مستقیم	مرکز/حاشیه	کنتراست و جزئیات	قاب‌شده
	پشت	مفهومی	عرضه	نمای بسته	مستقیم	چپ/راست	کنتراست و اندازه	قاب‌شده
\$ ۲	رو	مفهومی	تقاضا	نمای بسته	مستقیم	مرکز/حاشیه	کنتراست و جزئیات	قاب‌شده
	پشت	روایی	عرضه	نمای باز	مستقیم	پیش‌زمینه/پس‌زمینه	کنتراست و جزئیات	قاب‌شده
\$ ۵	رو	مفهومی	تقاضا	نمای بسته	مستقیم	مرکز/حاشیه	پیش‌زمینه/پس‌زمینه	فاقد قاب
	پشت	مفهومی	عرضه	نمای باز	مستقیم	مرکز/حاشیه	اندازه و رنگ عدد	قاب‌شده
\$ ۱۰	رو	مفهومی	تقاضا	نمای بسته	مستقیم	مرکز/حاشیه	پیش‌زمینه/پس‌زمینه	فاقد قاب
	پشت	مفهومی	عرضه	نمای باز	مستقیم	مرکز/حاشیه	اندازه و رنگ عدد	قاب‌شده
\$ ۲۰	رو	مفهومی	تقاضا	نمای بسته	مستقیم	مرکز/حاشیه	پیش‌زمینه/پس‌زمینه	فاقد قاب
	پشت	مفهومی	عرضه	نمای باز	مستقیم	مرکز/حاشیه	اندازه و رنگ عدد	قاب‌شده

نشانه‌شناسی اجتماعی ساختار دیداری اسکناس‌های دلار ۱۱۷

فایده‌ی فایده	پیش‌زمینه/پس‌زمینه	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	تقاضا	مفهومی	رو	\$ ۵۰
فایده‌ی فایده	اندازه و رنگ عدد	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای باز	عرضه	مفهومی	پشت	
فایده‌ی فایده	پیش‌زمینه/پس‌زمینه	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	تقاضا	مفهومی	رو	\$ ۱۰۰
فایده‌ی فایده	اندازه و رنگ عدد	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای باز	عرضه	مفهومی	پشت	
فایده‌ی فایده	کتراست و جزئیات	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	تقاضا	مفهومی	رو	\$ ۵۰۰
فایده‌ی فایده	اندازه و رنگ عدد	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	عرضه	مفهومی	پشت	
فایده‌ی فایده	کتراست و جزئیات	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	تقاضا	مفهومی	رو	\$ ۱۰۰۰
فایده‌ی فایده	اندازه و رنگ عدد	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	عرضه	مفهومی	پشت	
فایده‌ی فایده	کتراست و جزئیات	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	تقاضا	مفهومی	رو	\$ ۵۰۰۰
فایده‌ی فایده	اندازه و رنگ عدد	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	عرضه	مفهومی	پشت	
فایده‌ی فایده	کتراست و جزئیات	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	تقاضا	مفهومی	رو	\$ ۱۰,۰۰۰
فایده‌ی فایده	اندازه و رنگ عدد	مرکز/حاشیه	مستقیم	نمای بسته	عرضه	مفهومی	پشت	

تصویر پشت اسکناس‌های رایج آگاهانه با پرتره روی آنها همبستگی دارد این تطابق پرتره با تصویر پشت اسکناس در (جدول ۲) بررسی شده است.

روی ۱ دلاری مزین به چهره واشینگتن (George Washington 1732-1799) نخستین رئیس‌جمهور است و پشت آن نشان ملی آمریکا که نماد استقلال و بنیان‌گذاری این کشور است دیده می‌شود. چهره جفرسون (Thomas Jefferson 1743-1826) نویسنده اصلی اعلامیه استقلال روی اسکناس ۲ دلاری و نشست بررسی اعلامیه استقلال در پشت آن نقش بسته. روی ۵ دلاری چهره لینکلن (Abraham Lincoln 1809-1865) و پشت آن بنای یادبود لینکلن دیده می‌شود.

روی ۱۰ دلاری چهره همیلتون نخستین وزیر خزانه‌داری را می‌توان دید و پشت آن تصویر ساختمان خزانه‌داری آمریکا. چهره جکسون (Andrew Jackson 1767-1845) قهرمان ملی جنگ و تنها رئیس‌جمهوری که در دورانش آمریکا بدهی خارجی نداشت بر روی ۲۰ دلاری نیز با تصویر کاخ سفید بر پشت این اسکناس قرابت دارد. روی ۵۰ دلاری چهره گرانت (Ulysses S. Grant 1822-1885) قهرمان پیروز جنگ داخلی آمریکا دیده می‌شود،

جنگی که به یکپارچگی ایالات شمالی و جنوبی انجامید؛ پشت این اسکناس نیز عمارت کنگره تصویر شده که نماد وحدت ملی است. روی ۱۰۰ دلاری نیز تصویر فرانکلین (Benjamin Franklin 1705-1790) نقش شده که به تلاش‌های مستمرش برای اتحاد ایالت‌های سیزده‌گانه معروف است و پشت آن تصویر ساختمان تالار استقلال.

مهم‌ترین تغییری که طی دهه‌های اخیر در طراحی دلارها رخ داده، به شیوه قاب‌بندی (Framing) تصاویر شخصیت‌ها بازمی‌گردد. وجود قاب بر فردیت، تمایز و جدا بودگی افراد دلالت دارد، درحالی‌که نبود قاب نشانگر نزدیکی، ماهیت گروهی و ارتباط بی‌واسطه است. قاب‌هایی که همواره پیرامون تصویر شخصیت‌ها وجود داشت، در آخرین سری طراحی اسکناس‌های ۵ تا ۱۰۰ دلاری، آگاهانه حذف‌شده‌اند تا فاصله و تمایز میان دولت‌مردان با جامعه مخاطبان‌شان برداشته شود.

جدول ۲. مقایسه ارتباط پرتره روی اسکناس با تصویر پشت آن (نگارندگان)

پشت	پرتره روی اسکناس			مبلغ	
	نام	مهم‌ترین فعالیت‌ها	حزب		متصب
نشان ملی	کسب استقلال و اتحاد آمریکا از پدران بنیان‌گذار آمریکا	مستقل	نخستین رئیس‌جمهور	۱	واشنگتن
اعلامیه استقلال	نویسنده اصلی اعلامیه استقلال از پدران بنیان‌گذار آمریکا	دموکرات / جمهوری‌خواه	سومین رئیس‌جمهور	۲	جفرسون
یادبود لینکلن	خاتمه دادن به برده‌داری و چاپ صدها میلیون دلار اسکناس‌های کاغذی	جمهوری‌خواه	شانزدهمین رئیس‌جمهور	۵	لینکلن
ساختمان خزانه‌داری	خالق پول ملی و از پدران بنیان‌گذار آمریکا	فدرالیست	نخستین وزیر خزانه‌داری	۱۰	همیلتون
کاخ سفید	تنها رئیس‌جمهوری که در دوره او کشور بدهی خارجی نداشت	دموکرات	هفتمین رئیس‌جمهور	۲۰	جکسون
کنگره آمریکا	قهرمان پیروز جنگ داخلی آمریکا که به اتحاد ایالات شمالی و جنوبی انجامید	جمهوری‌خواه	هجدهمین رئیس‌جمهور	۵۰	گرانٹ
تالار استقلال	تلاش برای اتحاد کلونی‌های سیزده‌گانه از پدران بنیان‌گذار آمریکا	مستقل	نخستین رئیس‌کل اداره پست آمریکا	۱۰۰	فرانکلین

تلاش برای کم‌رنگ ساختن این مرزبندی‌ها را می‌توان برآمده از تغییرات اجتماعی در جامعه معاصر دانست؛ که سیاست‌مداران را ناچار ساخته به جای برساخت جایگاهی دست

نیافتنی و فرا انسانی برای خویش، هرچه بیشتر در پی القای همسانی و نزدیکی میان خود و مردم باشند.

همگی تصاویر نقش بسته بر روی دلارها به سیاست‌مدارانی تعلق دارد که از سال ۱۷۸۹ تا سال ۱۹۰۱ م. (پایان بیست و نهمین دوره ریاست جمهوری) فعالیت داشته‌اند؛ از این رو برای مثال چهره روزولت (Franklin D Roosevelt) که چهار دوره انتخاب شده و غالباً در کنار لینکلن و واشینگتن، به عنوان یکی از برترین روسای جمهور آمریکا رده‌بندی می‌شود، بر اسکناس‌ها حک نشده است. همچنین تصویر زنان، رنگین‌پوستان یا مشاهیر غیرسیاسی هنوز جایی بر روی اسکناس‌ها نیافته است.

البته، تلاش‌هایی برای شکستن این هژمونی جنسیتی - هویتی صورت گرفته، همچون کمپین حذف تصویر جکسون رئیس‌جمهور حامی برده‌داری، و جایگزینی تصویر هریت تابمن (Harriet Tubman 1822-1913)، بانوی مبارز سیاه‌پوست بر روی اسکناس ۲۰ دلاری (Calmes, 2016) که با توجه به مخالفت ترامپ و کابینه‌اش هنوز به نتیجه نرسیده است.

از مجموع ۱۱ اسکناس رایج و درشت، تنها بر ۳ اسکناس تصویر اشخاصی نقش شده که رئیس‌جمهور نبوده‌اند. از هفت تن پدران بنیان‌گذار آمریکا (Founding fathers) شامل آدامز، فرانکلین، همیلتون، جای، جفرسون، مدیسون و واشینگتن (Morris, 1973: 8) تصویر پنج نفر بر اسکناس‌ها نقش شده. این هفت نفر رهبران سیاسی آمریکا بودند که یا با شرکت در انقلاب آمریکا به کسب استقلال مستعمرات سیزده‌گانه از بریتانیا یاری رساندند، یا اعلامیه استقلال ایالات متحده را در سال ۱۷۷۶ م. امضا کردند، یا در راستای تدوین و اقتباس چارچوب قانون اساسی آمریکا فعالیت نمودند، یا در تثبیت دولت تعیین شده در قانون اساسی نقش مهمی ایفا کردند.

بر روی اسکناس‌های درشت که مخاطب آن بانکداران و افراد فعال در حوزه اقتصاد بوده‌اند و نه مردم عادی، اشخاصی نقش شده‌اند که در طول تاریخ آمریکا تصمیمات سرنوشت‌سازی برای اقتصاد کلان این کشور گرفته‌اند. همچون: وضع قانون حمایت از تولیدات داخلی و محدودیت واردات، تثبیت دلار در استاندارد طلا، جلوگیری از تورم پول، نبرد برای اصلاح سیاسی، تأمین مالی اتحادیه در طول جنگ داخلی، خرید ایالت‌های لوئیزیانا و ایندیانا و...؛ هدف دولت از تولید اسکناس‌های درشت، انتقال وجوه بین بانک‌های فدرال رزرو بود و سری سال ۱۹۳۴ م. فقط برای معاملات درون دولتی تا پیش از ابداع سیستم انتقال الکترونیکی پول مورد استفاده بود. البته اکنون بانک‌های مرکزی

اسکناس‌های درشت خود را به دلیل استفاده از آنها در فرار از مالیات، پول شویی و فعالیت‌های مجرمانه کنار گذاشته‌اند. آنها دیگر منتشر نمی‌شوند اما ارزش موزه‌ای آنها بالاتر از ارزش خود اسکناس است. اطلاعات اشخاص تصویر شده بر اسکناس‌های درشت و مهم‌ترین فعالیت‌هایشان در (جدول ۳) مرور شده است.

جدول ۳. شخصیت‌های بازنمایی شده بر اسکناس‌های درشت (نگارندگان).

اسکناس	پرتره روی اسکناس		
	نام	مقام و منصب	حزب
۵۰۰ \$	مک‌کینلی	بیست و پنجمین رئیس‌جمهور	جمهوری‌خواه
۱۰۰۰ \$	کلیولند	بیست و دومین و بیست و چهارمین رئیس‌جمهور	دموکرات
۵۰۰۰ \$	مدیسون	چهارمین رئیس‌جمهور	دموکرات / جمهوری‌خواه
۱۰۰۰۰ \$	بی. جی. جیس	رئیس‌کل دادگستری و وزیر خزانه‌داری	جمهوری‌خواه

امریکا جزو کشورهایی است که از ابتدا تا اکنون فقط از تصاویر افراد سیاسی برای طراحی پول خود بهره برده است. بررسی گرایش‌های حزبی ۴۴ رئیس‌جمهور آمریکا از ابتدای تأسیس این کشور تا به امروز و تطبیق این آمار با احزاب اشخاص نقش‌بسته بر اسکناس بیانگر اثرپذیری طراحی دلارها از تحولات سیاسی تاریخ آمریکا است؛ چراکه طبق جدول (۴) بیشترین افراد بازنمایی شده در اسکناس‌ها از حزب جمهوری‌خواه هستند که معمولاً سهم بیشتری از قدرت را در اختیار داشته است.

جدول ۴. مقایسه گرایش‌های سیاسی روسای جمهور آمریکا و اشخاص نقش‌بسته بر دلار (نگارندگان).

حزب سیاسی	حزب ۴۴ رئیس‌جمهور آمریکا	حزب اشخاص روی اسکناس
فدرالیست	۱ نفر	۱ نفر
سیاستمدار مستقل	۱ نفر	۲ نفر
دموکرات / جمهوری‌خواه	۴ نفر	۲ نفر
ویگ	۴ نفر	-
دموکرات	۱۶ نفر	۲ نفر
جمهوری‌خواه	نفر	۴ نفر

۸. نتیجه‌گیری

اسکناس تنها وسیله‌ای برای مبادلات اقتصادی نیست؛ تصاویر نقش بسته بر اسکناس‌های هر کشور برآمده از چکیده مفاهیم سیاسی نظام حاکم هستند، از این رو اسکناس‌ها در قامت رسانه‌ای پایدار بدون هیاهو و با زبان تصویر با مخاطبانشان سخن می‌گویند.

در طراحی یک اسکناس معمولاً تلاش می‌شود همه عناصر دیداری، نوشتاری، فرهنگی، سیاسی و تاریخی برگزیده با ترکیب بندی مناسب، به گونه‌ای در کنار هم قرار گیرند که پیام موردنظر به درستی به جامعه منتقل شود. این رسانه پرمخاطب به دلیل تماس روزانه‌اش با همه اقشار جامعه و حتی کاربرد در ارتباطات بین‌المللی به سادگی می‌تواند تعاملات اجتماعی، دینی و هویتی را به نمایش بگذارد و پیام‌های ایدئولوژیک، سیاسی و فرهنگی را انتقال دهد. فهم گستره معنای اجتماعی اسکناس‌ها و مسیر تغییر این معانی می‌تواند به خوانش سیاست‌های فرهنگی یک نظام یاری برساند.

نشانه‌شناسی اجتماعی اسکناس‌های رایج و درشت آمریکا از دید معنای باز نمودی نشان داد که تنها تصویر پشت اسکناس ۲ دلاری ساخت روایی دارد، که صحنه‌ای آشنا برای مردم آمریکا و دارای ساحتی آیکونیک است؛ سایر تصاویر دارای ساخت مفهومی هستند، که فاقد پویایی است و از این رو می‌تواند ثبات و پایداری یک نظام را بازنمایی کند. نوع نگاه شخصیت‌ها بر روی اسکناس‌ها مطالبه محور است و مستقیم به بیننده و مخاطب خود چشم دوخته‌اند، که حاکی از قدرت و اعتماد به نفس است. چند شخصیت نیز نگاه به دوردست دارند، که نشانه آینده‌نگری است و به فرد جنبه‌ای اسطوره‌ای و حماسی می‌بخشد. شخصیت‌ها زاویه دید مستقیم دارند که برای برقراری ارتباط بی‌واسطه با مخاطب استفاده می‌شود، گرچه سر همه شخصیت‌ها اندکی بالاتر از نقطه دید بینندگان طراحی شده تا در عین صمیمیت، خودباوری و برتری نسبتی صاحب پرتره را بازتاب دهد. در زمینه فاصله اجتماعی نیز تصویر اشخاص با نمای بسته نمایش داده شده است که برای بازتاب ارتباط دوستانه و القای نزدیکی با مخاطب بوده است. در تصاویر پشت اسکناس‌های ۵، ۱۰، ۲۰، ۵۰ و ۱۰۰ دلاری از نمای باز و در تصویر پشت ۲ دلاری از نمای متوسط استفاده شده است.

با تحلیل اسکناس‌ها از دید معنای ترکیبی و ارزش اطلاعاتی مشاهده شد که در بیشتر طرح‌ها از ارزش اطلاعاتی مرکز $\neq$ حاشیه استفاده شده و تصویر شخصیت سیاسی همیشه در مرکز کادر قرار گرفته است، از این رو عنصر اصلی است و سایر نشانه‌های پیرامون خود را در

حاشیه قرار می‌دهد. برپایه این شیوه طراحی اشخاص سیاسی یا بناهای تاریخی هسته اطلاعاتی پیام به شمار می‌آیند. در تصویر پشت ۱ دلاری (به عنوان اسکناس پایه) از ارزش اطلاعی کهنه $\neq$ نو (چپ $\neq$ راست) استفاده شده که ملت نوپا را به بنیادی کهن متصل می‌کند، در پشت ۲ دلاری نیز از ارزش اطلاعی پیش‌زمینه $\neq$ پس‌زمینه استفاده شده تا پدران بنیان‌گذار را برجسته کند.

در اسکناس‌های ۵ تا ۱۰۰ دلاری که بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۳ م. بازطراحی شده‌اند، پرتره شخصیت‌ها با وضوح کامل و در پیش‌زمینه تصویر دیده می‌شود؛ درحالی‌که عناصر افزوده شده (نشان ملی آمریکا، مشعل تندیس آزادی، عقاب، پرچم کشور و اعلامیه استقلال) همگی با وضوح و کنتراست کمتری در پس‌زمینه کادر قرار گرفته‌اند که به برجسته‌تر شدن چهره مرکزی یاری می‌رساند. در پشت اسکناس‌ها این برجستگی از طریق تغییر اندازه عدد و متفاوت بودن رنگ آن صورت گرفته است. در تصویر پشت ۲ دلاری نیز طراح از طریق ایجاد کنتراست و نوع تابش نور به اشخاص مهم تری که در مرکز کادر ایستاده‌اند برجستگی بخشیده است.

ایجاد تمایز برای پرتره شخصیت‌ها در اسکناس‌های درشت و ۱ و ۲ دلاری که طراحی قدیمی تری دارند، از طریق جداسازی به‌وسیله رنگ پس‌زمینه و قرارگیری پرتره درون قابی تیره انجام گرفته است. این تمایز در اسکناس‌های ۵ تا ۱۰۰ دلاری که طراحی جدیدتری دارند، با قرار دادن تصاویر در پیش‌زمینه بازنمایی شده است. در سری قدیم اسکناس‌ها این قاب‌بندی پرتره‌ها جدا بودگی مردم از دولت‌مردان را بازتاب می‌داد؛ در سری جدید قاب‌بندی‌ها آگاهانه حذف شده‌اند تا دولت‌مردان را نزدیک‌تر به مخاطبشان تصویر کنند. تلاش برای کم‌رنگ ساختن این مرزبندی‌ها را می‌توان برآمده از تغییرات اجتماعی در جامعه معاصر دانست؛ که سیاست‌مداران را ناچار ساخته به‌جای برساخت جایگاهی دست‌نایافتنی و فرا انسانی برای خویش، هرچه بیشتر در پی القای همسانی و نزدیکی میان خود و مردم باشند.

تصویر پشت اسکناس‌های رایج با پرتره روی آنها همبستگی دارد. تصویر ۵ نفر از ۷ تن پدران بنیان‌گذار آمریکا در اسکناس‌ها بازنموده شده است. از آنجایی که اسکناس‌های درشت، فقط برای معاملات درون دولتی و انتقال وجوه بین بانک‌های فدرال مورد استفاده قرار می‌گرفته‌اند و مخاطب اصلی آن بانکداران و افراد فعال در حوزه اقتصاد بوده‌اند و نه عموم مردم، اشخاصی بر آنها نقش شده‌اند که در طول تاریخ آمریکا تصمیمات

سرنوشت‌سازی برای اقتصاد کلان این کشور گرفته‌اند. این اسکناس‌ها دیگر منتشر نمی‌شوند، اما ارزش موزه‌ای آنها بالاتر از ارزش خود اسکناس است.

اما تحولات اجتماعی در تاریخ ایالات متحده چه تأثیری بر طراحی ساختار دیداری اسکناس‌های این کشور داشته است؟ این بررسی نشان داد که بنیادهای مفهومی طراحی اسکناس‌های رسمی این کشور از ابتدا تقریباً ثابت مانده و تغییر چشم‌گیری چه از دید برگزیدن موضوعات و شخصیت‌ها و چه از نظر سبک طراحی و نوع کادربندی نداشته است. همگی تصاویر نقش بسته بر روی دلارها به سیاست‌مدارانی تعلق دارد که از سال ۱۷۸۹ تا سال ۱۹۰۱ م. (پایان بیست و نهمین دوره ریاست جمهوری) فعالیت داشته‌اند و در طول ۱۲۰ سال اخیر، تصویر شخصیت تازه‌ای به اسکناس‌ها افزوده نشده. درحالی‌که بسیاری از کشورها در دوران معاصر تغییرات گوناگونی در طراحی اسکناس‌های خود ایجاد نموده‌اند و تصاویری از طبیعت، هنرمندان، آثار هنری، دانشمندان و... را بر اسکناس‌های خود افزوده‌اند، و حتی اسکناس‌هایی با کادر ایستاده یا رنگ‌بندی، صفحه‌آرایی و ترکیب‌بندی مدرن و پسامدرن منتشر نموده‌اند؛ دلارهای ایالات متحده در طول سده اخیر با تغییرات اندکی بازنشر شده‌اند، که می‌تواند حاصل ثبات سیاسی درازمدت و محافظه‌کاری ذاتی نظام آمریکا در زمینه پایبندی به ارزش‌های اولیه این کشور باشد. اندک تغییرات ایجادشده در ساختار دیداری نیز در حد بزرگ‌تر شدن پرتره‌ها یا حذف قاب‌بندی بوده و تصاویر اسکناس‌ها یا سبک طراحی و رنگ‌بندی آنها بی‌تغییر باقی مانده است. ماندگارترین طراحی را در این میان اسکناس‌های ۱ و ۲ دلاری داشته‌اند که از سری اول چاپ تا به امروز تصاویر رو و پشت آنها ثابت مانده است.

برای طراحی دلارهای ایالات متحده فقط از تصاویر دولت‌مردان سده‌های هجدهم و نوزدهم م. این کشور استفاده شده است، از این رو پرتره‌های روی دلار تنها متعلق به سیاست‌مداران مرد سفیدپوست است. بیشترین بازنمایی به اعضای حزب جمهوری‌خواه تعلق دارد که نشانگر چربش تاریخی نیروی این حزب محافظه‌کار بر سایر احزاب سیاسی فعال در آمریکا است.

پی‌نوشت

۱. این پرنده باشکوه درگذر تاریخ نماد بسیاری از قدرت‌های جهانی همچون هیتیان، هخامنشیان، رمی‌ها، بیزانسی‌ها، پادشاهی رم مقدس، سپاه اسلام، سلجوقیان، عثمانی‌ها، امپراتوری فرانسه، رایش سوم و... بوده است (طاهری، ۱۳۹۶: ۱۹۵).

کتاب‌نامه

- برادران کاشانی، زهرا؛ کرمانی، مهدی؛ فولادیان، مجید. ۱۳۹۹. «بازنمایی تیپ‌های هویتی در پروفایل‌های تلگرامی، مبتنی بر رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر». *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*. دوره ۱۶، شماره ۵۸، صص ۱۶۵-۱۹۲. بهار.
- تقی‌پور، آرزو؛ یآوری، فریبا؛ مرائی، محسن. ۱۳۹۸. «بازنمایی جنسیت در آثار نقاشان خودآموخته از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر». *فصلنامه زن در فرهنگ و هنر*. دوره ۱۱، شماره ۱، صص ۶۵-۸۸. بهار.
- جواهری، لادن؛ قیطوری، عامر؛ صابری، کوروش. ۱۳۹۷. «مطالعه موردی نگاره‌های داستان ضحاک و سیاوش (بر اساس نظریه دستور خوانش تصاویر کرس و ون‌لیوون)». *پژوهش‌های زبانی*. دوره ۹، شماره ۱، صص ۷۸-۵۹. بهار و تابستان.
- حافظ‌نیا، محمدرضا. ۱۳۹۳. *مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی. چاپ بیستم.
- حبیبی‌کندر، مصطفی؛ بهروز دیلم صالحی، بهروز و اسلامی، سعید (۱۳۹۸). «سیر تطور اندیشه جان رالز و زمینه‌های شکل‌گیری نظریه عدالت»، *غرب‌شناسی بنیادی*، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، شماره ۲، صفحه ۶۳-۸۸.
- رُز، ژیلیان. ۱۳۹۴. *روش و روش‌شناسی تحلیل تصویر*. ترجمه جمال‌الدین اکبرزاده جهرمی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، مرکز پژوهش و سنجش افکار صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.
- روحانی، علی؛ دیری، خدیجه. ۱۳۹۶. «بررسی بعد بازنمایی تصاویر کتاب‌های انگلیسی دوره اول متوسطه در چارچوب نشانه‌شناسی اجتماعی»، *پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی*. دوره ۷، شماره ۱، صص ۹۹-۱۲۸. بهار و تابستان.
- سجودی، فرزانه؛ حقایق، آذین. ۱۳۹۴. «تحلیل معناشناختی دو نگاره از شاهنامه فردوسی بر اساس الگوی نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر»، *نشریه هنرهای زیبا - هنرهای تجسمی*. دوره ۲۰، شماره ۲، صص ۵-۱۲. تابستان.
- سجودی، فرزانه؛ خیری، مریم؛ موسوی لری، اشرف. ۱۳۹۴. «تحلیل الگوهای نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر در دو اثر از هیرونی موس بوش»، *نخستین همایش بین‌المللی نوآوری و تحقیق در هنر و علوم انسانی*.
- سلیمانی، محمدرضا؛ طاهری، صدرالدین؛ صابر، زینب. ۱۳۹۸. «تحلیل روایت‌شناختی نگاره بر تخت نشستن اسکندر در شاهنامه بزرگ ایلخانی برپایه الگوی نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر». *روایت‌شناسی*. دوره ۳، شماره ۲، صص ۲۶۱-۲۹۲. پاییز و زمستان.

نشانه‌شناسی اجتماعی ساختار دیداری اسکناس‌های دلار ۱۲۵

طاهری، زهرا. ۱۳۹۸. «تصاویر از آنچه می‌بینید پیچیده‌تر هستند: تحلیل ایدئولوژی بصری در طرح‌های جلد پرنسس نوشته جین سسون»، *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. دوره ۲۴، شماره ۱، صص ۱۹۳-۲۲۰. بهار و تابستان.

طاهری، صدرالدین. ۱۳۹۶. *نشانه‌شناسی کهن‌الگوها در هنر ایران باستان و سرزمین‌های همجوار*. تهران: شورآفرین.

طاهری، صدرالدین و شمس نجف آبادی، الهه (۱۳۹۷). «واکاوی رویارویی دیالکتیکی پارادایم‌ها در تاریخ هنر غرب از رنسانس تا آغاز دوران مدرن»، *غرب‌شناسی بنیادی*، پاییز و زمستان ۱۳۹۷، شماره ۲، صفحه ۸۷-۱۱۰.

کامران، افسانه. ۱۳۹۸. «بررسی نشانه‌های غیاب در عکس‌های خانوادگی در ایران». *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*. دوره ۱۵، شماره ۵۶، صص ۱۶۹-۱۹۵. پاییز.

کرس، گونتر آر؛ ون‌لیوون، تئو. ۱۳۹۵. *خوانش تصاویر: دستور طراحی بصری*. ترجمه سجاد کبگانی. تهران: هنر نو، فرهنگسرای میردشتی.

کرس، گونتر آر. ۱۳۹۷. *نشانه‌شناسی اجتماعی از نظریه تا کاربرد: بازنمود چندوجهی رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی به موضوع ارتباط در عصر حاضر*. ترجمه سجاد کبگانی و رحمان صحراگرد. تهران: مارلیک. چاپ چهارم.

نجف‌زاده، مهدی. (۱۳۹۳). «بازتاب منازعه هویتی در ابزارهای فرهنگی، مطالعه اسکناس‌های ایرانی دوره پهلوی دوم و جمهوری اسلامی». *پژوهشنامه علوم سیاسی*. سال ۹. شماره ۲. صص ۲۰۷-۲۳۵.

ون‌لیوون، تئو. ۱۳۹۵. *آشنایی با نشانه‌شناسی اجتماعی*. ترجمه محسن نوبخت. تهران: انتشارات علمی.

Chandler, Daniel. 2007. *Semiotics the basics*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Van Leeuwen, Theo. 2005. *Introducing social semiotics*. New York: Routledge.

Hymans, Jacques E. C. 2004. "The Changing Color of Money: European Currency Iconography and Collective Identity", *European Journal of International Relations*, Vol. 10. Iss. 1.

Patterson, Richard Sharpe; Richardson, Dougall. 1978. *The Eagle and the Shield: A History of the Great Seal of the United States*. Washington: Office of the Historian, Bureau of Public Affairs, Department of State.

Williams, Earl P. 1996. "A Civil Servant Designed Our National Banner: The Unsung Legacy of Francis Hopkinson". *The New Constellation (Newsletter of the National Flag Foundation)*, No. 7.

Bittker, Boris; Idleman, Scott; Ravitch, Frank. 2015. *Religion and the State in American Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cassirer, Ernst, (1944), *An Essay on Man*, New Haven: Yale University Press.

Kress, Gunther R. 2010. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. New York: Taylor & Francis.

- Kress, Gunther R.; Van Leeuwen, Theo. 2006. Reading Images: The Grammar of Visual Design. London: Psychology Press Ltd.
- Hunt, Gaillard. 1909. The History of the Seal of the United States. Washington D.C.: Department of State.
- Richard B. Morris, 1973. Seven Who Shaped Our Destiny: The Founding Fathers as Revolutionaries. New York: Harper & Row.
- Calmes, Jackie. 2016. "Harriet Tubman Ousts Andrew Jackson in Change for a \$20". The New York Times. April 20.
- <https://www.uscurrency.gov>. accessed: September 1. 2019.

